

Wyrok z dnia 11 stycznia 2005 r.

I UK 136/04

Emerytura pobrana przez pracownika kontynuującego zatrudnienie, jeżeli została przyznana i wypłacona pod rządem art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), a decyzja przyznająca świadczenie nie zawierała pouczenia o treści tego przepisu, nie jest świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 tej ustawy.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 11 stycznia 2005 r. sprawy z wniosku Henryka M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T.G. o zwrot nienależnie pobranego świadczenia, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 listopada 2003 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 30 stycznia 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w T.G. ustalił, że wnioskodawca Henryk M. pobrał nienależne świadczenie w okresie od 27 sierpnia 2000 r. do 28 lutego 2002 r. Kolejną decyzją z dnia 1 marca 2002 r. organ rentowy zobowiązał wnioskodawcę do zwrotu nienależnie pobranej emerytury w kwocie 39.491 zł oraz odsetek.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawcy Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2002 r. [...] zmienił decyzję z dnia 1 marca 2002 r. w ten sposób, że ustalił, iż nie istnieje obowiązek zwrotu świadczeń pobranych od dnia 27 sierpnia 2000 r. do dnia 31 stycznia 2002 r. Sąd ustalił, że emerytura została przyznana wnioskodawcy decyzją z dnia 29

czerwca 2000 r. poczynając od 27 sierpnia 2000 r. Przed przyznaniem emerytury wnioskodawca był zatrudniony u dwóch pracodawców. Z jednym z nich stosunek pracy został rozwiązany 26 sierpnia 2000 r., a świadectwo pracy wnioskodawca złożył w organie rentowym 4 września 2000 r. U drugiego pracodawcy wnioskodawca kontynuował zatrudnienie do dnia 11 lutego 2002 r. Zgodnie z art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), który to przepis zaczął obowiązywać od 1 lipca 2000 r., emerytura podlega zawieszeniu w przypadku kontynuowania zatrudnienia bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy wykonywanego bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. Jednakże wnioskodawca nie został skutecznie pouczone o treści tego przepisu. Pouczenia takiego nie ma w decyzji z dnia 29 czerwca 2000 r. przyznającej prawo do emerytury. Zapis odrębny o obowiązku dostarczenia świadectwa pracy był na tyle ogólny, że wnioskodawca mógł źle odczytać jego intencje. Kolejne pouczenie zawarte w decyzji z dnia 14 września 2000 r. było również niezrozumiałe. Nie zawiera ono wskazania, że w przypadku nierozwiązania umowy o pracę z pracodawcą, który zatrudnił pracownika przed dniem powstania prawa do emerytury, a praca jest nadal wykonywana po przyznaniu tego prawa, należy zwrócić pobrane świadczenia emerytalne. Ponieważ decyzja została dotknięta brakiem prawidłowego - precyzyjnego i zrozumiałego - pouczenia, wnioskodawca nie powinien być obciążony obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Apelacja organu rentowego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 26 listopada 2003 r. [...]. Sąd Apelacyjny uznał, że nie zachodzą określone w art. 138 ustawy o emeryturach i rentach podstawy żądania zwrotu pobranego świadczenia. Pobierający świadczenie nie został bowiem prawidłowo pouczone w decyzji przyznającej emeryturę o braku prawa do pobierania świadczenia.

Wyrok ten zaskarżył kasacją Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w T.G. i opierając kasację na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 103 ust.2a w związku z art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu kasacji podniósł następujące okoliczności. „Każdora-

zowo powód składając odpowiednie dokumenty we wnioskach o przyznanie świadczenia oświadczał, że nadal nie pracuje zarobkowo i nie osiąga dochodu, co nie było zgodne ze stanem faktycznym, bowiem powód mimo, że rozwiązał jeden stosunek pracy, to jednak pozostawał w drugim stosunku pracy. Sądy obu instancji nie wzięły tego faktu pod uwagę. Organ rentowy mając świadomość drugiego zatrudnienia powoda i przyznając świadczenie poinformowałby go dodatkowo o konieczności rozwiązania również tego stosunku pracy. W kolejnych decyzjach waloryzacyjnych w punkcie VII.5 treść pouczenia jest identyczna, jak przepis prawa, jednak mimo tego zarówno Sąd pierwszej jak i drugiej instancji uznał, że pouczenie nie jest jasne, napisane małymi literami i może być niezrozumiałe dla powoda. Pozwany nie zgadza się z taką argumentacją obu Sądów. Skoro bowiem w pouczeniu podana została dokładnie treść przepisu prawa, to zgodnie z zasadą, że nieznanostwo prawa szkodzi, nie może zasłaniać się tym, że adresat tego pouczenia posiada wykształcenie zawodowe a sposób rozumienia i interpretacji przepisów prawa nasuwa mu problemy. Zdaniem pozwanego wydane decyzje z tak podanym pouczeniem, jak wykazano wyżej, nie mogą być dotknięte brakiem prawidłowego i zrozumiałego pouczenia". Jako okoliczność uzasadniająca rozpoznanie kasacji wskazano, że „w sprawie występuje zagadnienie prawne polegające na ustaleniu kryteriów uznania, czy pouczenie zamieszczone w każdej decyzji organu o treści, jak w przepisach prawa jest wystarczające”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) jest bezzasadny. Przepis ten został wprowadzony ustawą z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 9, poz. 118) i zaczął obowiązywać od 1 lipca 2000 r. Stanowi on, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Oba Sądy słusznie uznały, że przepis ten miał zastosowanie do wnioskodawcy, gdyż po

przyznaniu prawa do emerytury od dnia 27 sierpnia 2000 r. kontynuował on zatrudnienie u tego samego pracodawcy, który zatrudniał go przed dniem ustalenia tego prawa. Jednakże sam fakt pobierania świadczenia, które nie przysługiwało wobec istnienia okoliczności powodującej zawieszenie prawa do świadczenia, nie przesądza o obowiązku zwrotu. Zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach obowiązek zwrotu dotyczy świadczeń, które zostały pobrane nienależnie w rozumieniu definicji nienależnego świadczenia zawartej w dalszej części przepisu. Przepis art. 138 ust. 2 stanowi, że za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się: 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania, 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Uzasadniając zarzut naruszenia tego przepisu wnoszący kasację powołuje się między innym na nieuwzględnienie przez Sąd składanych przez wnioskodawcę w organie rentowym oświadczeń o niepozostawaniu w zatrudnieniu. Złożenie nieprawdziwego oświadczenia mogłoby wskazywać na wprowadzenie organu rentowego w błąd, co byłoby podstawą do zastosowania punktu 2 cytowanego przepisu. Okoliczności, o których mowa w punkcie 2 muszą istnieć przed przyznaniem prawa do świadczeń lub ich wypłaceniem i dla uznania świadczenia za nienależne nie jest wymagane jakiegokolwiek pouczenie. Omawiany zarzut nie może być uwzględniony, gdyż nie odnosi się w żaden sposób do stanu faktycznego ustalonego w zaskarżonym wyroku. Ustalenia faktyczne nie mogą być w kasacji skutecznie kwestionowane, gdyż nie wskazano jako jej podstawy naruszenia przepisów postępowania. Zarzut nieuwzględnienia pewnych faktów wykracza poza podstawy kasacyjne i wobec ograniczeń określonych w art. 393¹¹ § 1 k.p.c. nie podlega rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy. Zarzuty kasacji mogą być rozpoznawane tylko w kontekście regulacji zawartej w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach.

Podstawą uznania świadczenia za nienależne jest zaistnienie okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenia prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń. Chodzi tu o okoliczności, które nie istniały w chwili przyznania świadczenia, natomiast powstały w czasie jego pobierania. Warunkiem uznania świadczenia za nienależne jest uprzednie pouczenie o tych okolicznościach. Pou-

czenie o okolicznościach, których wystąpienie w przyszłości powoduje brak prawa do świadczeń, nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z okoliczności przewidzianych w licznych przepisach wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W takim sensie wystarczające jest przytoczenie treści przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Ponieważ pouczenie dotyczy zmian w stanie faktycznym lub prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia, pobierający świadczenie musi mieć możliwość skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia.

W przypadku wnioskodawcy decyzja przyznająca świadczenie została wydana w stanie prawnym, w którym kontynuowanie zatrudnienia nie powodowało zawieszenia prawa do świadczeń, jednak świadczenie zostało przyznane od daty, w jakiej przepis art. 103 ust.2a już obowiązywał. Przyznanie świadczenia nastąpiło więc w zmienionym stanie prawnym, przy czym zmiana była znana organowi rentowemu w dacie wydania decyzji. Powołana ustawa zmieniająca była bowiem ogłoszona i obowiązywała w dacie wydania decyzji, za wyjątkiem dodanego art. 103 ust.2a, który wszedł w życie w terminie późniejszym niż pozostałe przepisy ustawy. Decyzja nie zawierała informacji o treści tego przepisu. Lakoniczna adnotacja o konieczności złożenia świadectwa pracy nie była taką informacją, gdyż nie było w niej mowy o okolicznościach powodujących zawieszenie świadczenia. Organ rentowy przyznając prawo do świadczeń od daty późniejszej niż data wydania decyzji i podejmując wypłatę świadczeń od daty wskazanej w decyzji popełnił błąd, gdyż nie sprawdził, czy we wskazanej dacie prawo to istniało i czy zachodziły warunki do wypłaty świadczenia. Skutkami tego błędu nie może być obciążony wnioskodawca, gdyż przepis art. 138 ust. 2 pkt 1 nie daje podstawy do żądania zwrotu świadczeń wypłaconych w takich warunkach. Nie jest bowiem świadczeniem nienależnym w rozumieniu tego przepisu emerytura pobrana przez pracownika kontynuującego zatrudnienie, jeżeli została przyznana i wypłacana pod rządem art. 103 ust. 2a tej ustawy, a decyzja przyznająca świadczenie nie zawierała pouczenia o treści tego przepisu. Zacytowanie w kolejnej decyzji waloryzacyjnej treści przepisu nie jest prawidłowym pouczeniem. Pouczenie to było bowiem niezrozumiałe nie dlatego, że było napisane drobnymi literami, lecz dlatego, że jego treści wnioskodawca nie mógł odnieść do swojej sytuacji. Nie wystąpiły bowiem w jego przypadku żadne zmiany w stanie faktycznym,

nie wystąpiły też zmiany w stanie prawnym. Celem pouczenia jest zobowiązanie pobierającego świadczenie do zawiadamiania organu rentowego o zaistniałych zmianach, a w przypadku zmiany stanu prawnego - o okolicznościach, których nowy stan prawny dotyczy. Nie można natomiast wymagać, aby dokonywał on interpretacji pouczenia w zakresie spełnienia lub niespełnienia warunków do pobierania świadczenia w dacie jego przyznania. Podniesiony w kasacji zarzut, że przepis art. 138 ust. 1 pkt 1 powinien być zastosowany jako podstawa obowiązku zwrotu świadczenia, okazał się nieuzasadniony.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację.

=====